

TURANLI'NIN DEFTERİNDE YENİ LİSAN HAREKETİ VE TÜRKLÜK MEFKÛRESİ*

Elmas ŞAHİN*

Özet

Bilindiği gibi, ‘Yeni Lisan Hareketi’, 11 Nisan 1911 tarihinde Selanik’te yayınlanmaya başlanan *Genç Kalemler* dergisinin en önemli temsilcilerinden Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem ile başladı. Mustafa Nermi, Kâzım Nami (Duru), Aka Gündüz (Enis Avni), Mehmet Ali Tevfik (Yükselen), Reşad Nuri (Drago), Celal Sahir (Erozan), Subhi Edhem, Hüseyin Naci, Âkil Koyuncu, Edhem Hidayet, Tahsin Nahid, Selahaddin Asım, Mustafa Haluk ve Rasim Haşmet de Yeni Lisan hareketinin önemli destekleyicileri arasında yerlerini aldılar.

Bu çalışmada Mehmet Ali Tevfik’in *Turnalının Defteri* (1914) adlı eserinde kaleme aldığı “Türklük mefkûresi” konusundaki makaleleri incelenerek “Yeni Lisan” hakkındaki fikirleri eserden yola çıkılarak çözümlenip değerlendirilecektir. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip gibi dönemin önde gelen Yeni Lisan taraftarlarının yanında yer alan; şiirleriyle, makaleleriyle ve verdiği konferanslarla dikkatleri çeken M. Ali Tevfik’in, gerek Yeni Lisan hareketi ve gerekse Millî Edebiyat içerisindeki yeri metinler ışığında sorgulanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Mehmet Ali Tevfik Yükselen, Turanlı’nın Defteri, Genç Kalemler, Yeni Lisan, Türkçülük.

NEW LANGUAGE MOVEMENT AND TURKISM IDEAS IN NOTEBOOK OF TURANLI

Abstract

As it is known, “the “New Language Movement” had a start by Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfettin and Ziya Gökalp who were the most significant representatives of the magazine *Genç Kalemler* (Young Pens) which was started to publish in Salonika (now Thessaloniki, in Greece) on April 11, 1911. Mustafa Nermi, Kâzım Nami (Duru), Aka Gündüz (Enis Avni), Mehmet Ali Tevfik (Yükselen), Reşad Nuri, Celal Sahir (Erozan), Subhi Edhem, Hüseyin Naci, Âkil Koyuncu, Edhem Hidayet, Tahsin Nahid, Selahaddin Asım, Mustafa Haluk and Rasim Haşmet also were among important supporters of the New Language’s Movement.

In this study Mehmet Ali Tevfik’s ideas on “the New Language” by examining his articles about “Turkism thoughts” in his book, *Turanlı’nın Defteri* (1914- Handbook of Turanian) will be analyzed and evaluated with a focus on the work. Impact of M. Ali Tevfik paying attention with his poems, articles and conferences on both the New Language and the National Literature, who was on side of the supporters of New Language such as Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin and Ali Canip including the famous advocates of that period; will be questioned in the light of the texts in his book.

Keywords: Mehmet Ali Tevfik Yükselen, Notebook of Turanian, Young Pens, new language, Turkism.

* Yrd. Doç. Dr.; Çag Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, elmassahin@yahoo.com.

Turanlı'nın Defteri¹'nden Yeni Lisan ve Türklük Mefkûresine Bakış

Hukukçu, gazeteci, şair ve düşünür Mehmet Ali Tevfik Yükselen'in (1889-1941) *Yeni Lisan* hareketinin mimarları *Genç Kalemler* ile tanışması 1911 yılında Selanik'te başlar. *Genç Kalemler* dergisinin başında bulunan Ali Canip Yöntem, ateşli söylevleriyle ve yazılarıyla dikkatleri üzerine çeken Mehmet Ali Tevfik'i fark ederek "Yeni lisan" oluşumunun içine katar. Yeni Lisancılar, Mehmet Ali Tevfik'i millî mefkûrenin başarılmasında önemli bir isim olarak görürler. Ali Canip Yöntem, M. Ali Tevfik'in 1941 yılında vefatı üzerine *Cumhuriyet*'te kaleme aldığı "Eski Bir Türkçü: Mehmet Ali Tevfik" başlıklı yazısında "Otuz yıl önce biz Selanik'te *Genç Kalemler*'i çıkarırken oraya gelmiş bize katılmıştı. Yeni lisan, millî edebiyat ve Türkçülük mücadelesinde başta Ziya Gökalp olmak üzere hepimiz onun şahsında kuvvetli bir yardımcı bulduğumuzu derhal anlamıştık" (Yöntem, 1941: 2; Sevgi ve Özcan, 2005: 426)" diyerek Turanlı'nın yazarının yeni lisan oluşumu içindeki yeri ve önemine dikkatleri çekerek M. Ali Tevfik'in yaşamından bazı kesitler de verir.

Ali Canip'in verdiği bilgiler ışığında M. Ali Tevfik'in 1889'da Çanakkale'de doğduğu, babasının Çanakkale Tahrirat Müdürü Mustafa Tevfik Bey olduğu, orta öğrenimini Dedeoğlu ve İstanbul'da Mercan İdadilerinde, yükseköğrenimini ise Selanik Hukuk Mektebi'nde² yapmış olduğu; *Genç Kalemler*'in yanı sıra Selanik'te "Rumeli," İstanbul'da "Tanin" ve Fransızca "Hilâl" gazetelerinde (Yöntem, 1941: 2) yazılar kaleme aldığı bilgilerine ulaşıyoruz. Nazım Hikmet Polat da, Cemal Nadir'in sahibi olduğu Rübab (7 Şubat 1912-28 Mayıs 1914 yılları arasında çıkar) dergisinin yazı kadrosunda Mehmet Ali Tevfik'in de ismini zikrederek "Fecr-i Âtî mensuplarından Abdülhak Hayri, Ahmet Haşim, Fazıl Ahmet (Aykaç), Emin Bülent (Serdaroğlu), Celal Sahir (Erozan), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Refik Halit (Karay), M. Rüştü, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Mehmet Ali Tevfik (Yükselen) ve Tahsin Nahit'in de Rübab'ın yazı kadrosunda buldukları ve balkan harplerinin acı hatıralarını dile getirdikleri" (Polat, 2003: 20-21) bilgisini verir.

1911 yılı Mehmet Ali Tevfik için hareketli bir yıl olur. Hem Ali Canip Yöntem'in şahsında diğer *Genç Kalemler* yazı heyetiyle (Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin gibi) tanışma şansı bulur; hem de verdiği konferanslarla, yazdığı makalelerle ve söylevleriyle Yeni Lisan ve Türklük mefkûresinin yayılmasına katkı sağlar. Öyle ki daha 22 yaşında olmasına karşın

¹ YÜKSELEN, M. A. T. (1330 /1914). *Turanlı'nın Defteri*. BDK - MİL - ÖZEĞE; 21330. İstanbul: Tüccarzâde İbrahim Hilmi-Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.

² "1908'de İstanbul Hukuk Mektebi'ne girdi ve 1. ve 2. sınıfı okuduktan sonra 3. sınıfı Selânik Hukuk Mektebi'nde okudu ve dördüncü sınıfa geçti. Balkan Harbi'nde elden çıkan Selânik'ten İstanbul'a gelerek tekrar burada hukuk tahsiline başlamış ise de bitirme imtihanlarına girmediği gibi kaydını da yenilememiştir. Buradan kaydı ancak 12 Aralık 1937'de silinmişti. Bir müddet de İsviçre'de Hukuk Fakültesi'nde okuduğu yolunda da bir rivayet bulunmaktadır." (BİRİNCİ, A. (Kasım 2007). Mehmet Ali Tevfik Yükselen. *Türk Yurdu*, Cilt 27, sayı 243, 58-62.

çalışmalarıyla çevresindekileri etkilemeyi başaran M. Ali Tefvik, 20 Haziran 1911 yılında *Türk Ocağı*'nin fiilî kuruluş süreci aşamasında geçici idare heyetinde kâtip ve akabinde 25 Mart 1912'de de resmî kuruluşuyla birlikte de ilk genel sekreteri olarak adından söz ettirir. Onun bu Türkçü yönünü Ali Birinci şu sözlerle anlatır:

Türk Ocaklarının kuruluş çalışmaları sırasında, Mehmet Emin (Yurdakul), Yusuf Akçura ve Fuat Sabit (Ağacık) Bey gibi, sırasıyla reis, ikinci reis ve veznedar yapılan dev isimlerin arasına 4. üye ve yetki bakımından 3. sıraya yani kâtip (sekreter) seçildiğinde henüz 22 yaşındadır; verdiği konferanslardaki ateşli hitabetiyle İstanbul'u ayağa kaldırmaktadır (Birinci, 2007: 58)

Yeni lisan ve Türkçülük mücadelesinin yanı sıra 21 Eylül 1941 yılında ölümünden önce New York Başkonsolosu olarak bürokrat yönü ile de yurtdışında ülkeyi temsil eden, M. A. Tefvik Yükselen, “eski valilerden Ali Rıza Bey (Özütürk, 1853- 28 Mart 1953) ile Memnune Hanımın kızı ve Mustafa Suphi'nin kardeşi Jale İsmet³ (1900- 6 Ocak 1951) hanımla, 28 Mayıs 1923 tarihinde evlenir” (Birinci, 2007: 58)

Yeni Lisan ve Türkçülük mücadelelerinde Yeni Lisan oluşumuna dâhil edilerek, her ne kadar Genç Kalemlerce yaptığı çalışmalar takdire şayan görülse de, geçtiğimiz Nisan ayında 103. yıldönümüne girdiğimiz Yeni Lisan hareketine yaptığı katkılar dikkate alındığında, Mehmet Ali Tefvik Yükselen'in; çağının aydın ve yazarlarına göre ikinci belki de üçüncü planda kalarak unutulduğu açıktır. Bir asır önce, 1913-1914 yılları arasında kaleme aldığı döneminin Yeni Lisan ve Türkçülük hareketlerine geniş bir pencere açan birer tarihî belge niteliğindeki makalelerinden oluşan *Turanlı'nın Defteri*'nin pek de dikkate alınmadığı aşikârdır. Eseri, Millî Hareket Yayınları'nca 1971 yılında İstanbul'da yeni harflere aktararak yayımlansa da günümüzde baskısının olmaması büyük bir eksiklik, tıpkı *Genç Kalemler*'de yayımlanan *İntikam Şiirleri* gibi.

“Mehmet Ali Tefvik Yükselen” başlıklı yazısında, unutilan bu Türk fikir adamının Türk millî tarihindeki yeri ve önemine dikkatleri çeken Ali Birinci, II. Meşrutiyet sonrası yayın hayatımıza katılan gençlerin en kabiliyetlilerinden biri ve bilgi bakımından da en zenginlerinden biri olduğu, daha sonraları yayın hayatımızdan kopması dolayısıyla Türk milleti için büyük kayıp olduğu düşüncesini savunarak; heyecanlı ve iman dolu şiirleri ve yazıları ile Trablusgarp ve Balkan savaşlarında yeni bir ümit meşalesi olmuş, yeni bir mücadelenin tohumlarını atmış böyle bir insanın unutulmaması gerektiğinin altını çizer. Başka çalışması olmasa da, “Turanlı'nın Defteri” adlı eseri bu ismi ve fikri taşıyan ilk ve en güzel eser olmasıyla bile

³Jale İsmet Hanımın, Selimiye önlerinde şehir hatları vapurundan atlayarak intihar ettiği (Birinci, A. (2010). *Tarihin Alacakaranlığında*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2010, s. 178) söylenir.

Mehmet Ali Tevfik Bey Türk milliyetçiliği tarihinde yer almayı hak etmiştir... Sağlıksız bir ömür sürmesinin de büyük etkisiyle devamlılık arz etmeyen milliyetçi yazı ve çabalarıyla unutulmazlar arasına girmeyi sonuna kadar hak eden Mehmet Ali Tevfik Yükselen, ne yazık ki unutulandırdır” (Birinci, 2007: 58-62).

Turanlı'nın Defteri, millî şuur, yeni lisan ve Türklük mefkûresi gibi meseleler etrafında çerçevelenen 9 Ocak 1913 - 31 Mayıs 1914 yılları arasında yazılmış olan toplam yirmi dört makaleden oluşur. Kitapta yer alan makalelerin diziliş sırası sırasıyla şu şekildedir: Kahrolmayan Ümit (27 Kanun-ı Evvel 1328/9 Ocak 1913), Türkiye Can Çekişmiyor, Yeni Doğuyor (18 Kanun-ı Sani, 1328 / 31 Ocak 1913), Ezildikten Sonra (10 Şubat 1328/ 23 Şubat 1913), Sukut ve Teali (20 Şubat 1328/ 5 Mart 1913), Lâyemut Polonya (23 Şubat 1328/8 Mart 1913), Büyük Hicran (2 Mart 1329/ 15 Mart 1913), Türk, Müslüman ve Şarklı (5 Mart 1329/18 Mart 1913), Selanik ve İzmir (12 Mart 1329/ 25 Mart 1913), Altı Mart (8 Nisan 1329/21 Nisan 1913), Şifa, *En Büyük Facia*, *Beklenilmiş Bahar*.⁴ Diğer makaleler ise sırasıyla şöyledir: Suttur (Satr)-u Zaid Gibi (12 Nisan 1329/ 25 Nisan 1913), Milliyetperverliğin Mübeşşiri (3 Mayıs 1329/ 16 Mayıs 1913), Bulgar Şairi ve Türk Çocukları (13 Haziran 1329/ 26 Haziran 1913), Herşeyden Evvel Vecd-ü Heyecan (14 Haziran 1329/ 27 Haziran 1913), Yaz Gecesi (16 Haziran 1329/ 29 Haziran 1913), Yine Rumeli (18 Haziran 1329/ 1 Temmuz 1913), Milliyetin Zırhı: Hafıza (24 Haziran 1329/ 7 Temmuz 1913), Öksüz Kalan Toprak (26 Temmuz 1329/ 9 Temmuz 1913), Yarın ki Harp (28 Eylül 1329/ 11 Ekim 1913), Şehitlerimiz İçin (3 Teşrin-i Evvel), Selanik'te Al Bayrak (4 Mayıs 1330/ 17 Mayıs 1914), Sabır, Ey Aziz Vatan, Sabır! (11 Mayıs 1330/ 24 Mayıs 1914), Sofya ve Ayasofya (18 Mayıs 1330/ 31 Mayıs 1914).

Mehmet Ali Tevfik Yükselen, yeni lisan hareketine *Turanlı'nın Defteri*'nin ilk makalesi olan 9 Ocak 1913 (27 Kanun-ı Evvel 1328) tarihli “Kahrolmayan Ümit” başlıklı yazısında yer vererek başlar. Dönemin önde gelen Türklük çalışmaları ve yazarlarına atıflarda bulunarak “Yeni Lisan”ın gerekliliğine dikkatleri çeker.

İşte “Türk Yurdu”, “Türk Ocağı”, Aka Gündüz’ün eserleri, işte dil-firib (cazibeli) bir mahviyetle (tevazuuyla) Gökalp namı altında saklanan büyük kardeşimin destanları... işte, “Yeni Lisan” fikirleri, M. Nermi’nin Millî Kıraat kitapları... Bir buçuk senelik bir zamana ait olan bu millî teşebbüslerin birçoğunu, şu taşkın hislerin dumanı içinde unutuyorum...” (s. 7). M. A. Tevfik adı geçen makalede, bir buçuk senelik bir zamana ait olan bu millî teşebbüslerin, millî gayenin elde edilmesine getirdikleri katkıları ve Türklük ülküsünün başlamasında

⁴ Bu üç makalenin içindekiler kısmında adları olmasına karşın, elimizde bulunan kitabın 49-69 sayfalar arası kayıp olduğundan ne zaman yazıldıkları konusunda bir bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak kitaptaki makaleler tarih sırasına göre sıralanmış olduğundan muhtemelen 8-12 Nisan 1329 (21-25 Nisan 1913) tarihleri arasında yazılmışlardır.

oynadıkları rolü hatırlatarak “millî gayenin elde edilmesi için daha azimli bir faaliyet sarfedilmek lazım geliyor” (s. 7) diyerek girilen bu yeni arayışlar döneminden çok daha fazla şeyler beklediğinin altını çizer.

Yeni Lisan hareketinin önemli bir savunucusu olarak genç kalemlerin başlattığı, yeni lisan yolunda açılan bu yeni devirden umutlu olduğunu dile getiren yazar, aynı makalenin sonunda “bundan sonra ebedî düstur-u hayatımız: “vatanın matemî, yegane maşukam... çalışmak, müfîd olmak, yegane ihtirasım...” cümlesinde toplanmalıdır” (s. 7) diyerek, Balkan savaşları, Trablusgarp ve 90’ların Rus harbi ile can çekişen bir ulusun kurtuluşunu elbirliği ile Türklük mefkûresi ile hayata geçirmek arzusunu taşır.

25 Mart 1913 tarihli “Selanik ve İzmir” başlıklı yazısında “On temmuz inkılabı Selanik’te hazırlandı. Millî mefkûre orada doğdu. Selanik Türk ırkının en muazzez malikânelerinden birdir.” (s. 42) diyerek millî ruhun doğduğu şehre ve genç kalemlere atıflarda bulunur ve ilk desteğin Selanik gençliğinden geldiğini Türkçenin geleceğini tayin eden “Yeni Lisan” esaslarının Selanik’te hayata geçirildiğini ve bu yeni lisan inancının en evvel, tesadüfen orada toplanan diğer Türk gençleriyle beraber, Selanik gençliğinin kabul ettiğini” (s. 43) vurgular.

M. A. Tevfik Selanik’i bir bakıma hem yeni edebiyat alanında hem de yeni lisanın teşekkülünde ateşi yakan ve harmanlayan bir Türk mefkûresinin şehri olarak görür. Zira Selanik’te Yeni Lisan hareketinin ve millî edebiyatın seyrinde Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Aka Gündüz ve Mustafa Nermi gibi isimler etkin rol oynar.

“Vatan ne Türkiye’dir Türklere, ne Türkistan

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir, Turan”

Mısralarıyla biten meşhur manzume Selanik’te yazılmış, Onu takip eden ve ruhundan mülhem olan destanlar yine ‘Helenizm’in iddia ettiği toprakta hissedilmiş (s. 44) eserlerdir.

M. A. Tevfik, o dönemle ilgili duygularını şu iç döküşle dile getirir: “Selanik, Türk duygularıyla o kadar meşbu (dolu) idi ki, orada kaldığım upuzun bir zaman içinde eski Yunan hatrasını bir kere olsun zihnimden çıkarmadım (s. 44). Bir dostunun kapılarını açtığı kütüphanede, eski mitolojik eserleri görür ve karlarla süslenmiş başıyla afakın müphem sisleri içinde hülyavi bir iklim gibi terennüm eden bu mabudeler arenasını karşısında “Jüpiter”le “Venüs”ün maşukalarını değil Türk hakanı Babür’ün fetihlerini, aksak Timur’un maceralarını, Hakan Ekber’in felsefi ve dinî fikirlerini tetkik etmeyi (s. 44) ister.

Duygularını coşkun bir dille ifade eden M. A. Tevfik'in üslubu açık ve yalındır. Doğrudan nutuk çekme yerine dolaylı olarak okuyucunun yüreğine etki etmeye çalışır. “Nasihat vermeyeceğim, İzmir’in alicenap gençliğine hitap edeceğim: Helenizm’in kati tehdidine nasıl mukabele edeceksiniz? Türklüğü orada kuvvetlendirmek için ne yapacaksınız? Bunu düşününüz, derhâl tasavvurdan faale geçiniz.” (s. 48) diyerek gençleri aktif olmaya davet eder.

“Fuzuli, Arabi ve Farisi olmayarak kitabı telif etti. Bu Türkçenin müstakbel muzafferiyeti hakkında küçük bir nişane, uzak sabaha ait hafif bir ışık idi. Akif Paşa, Şinasi ve Hamid birçok sanemler kırdılar, birçok ekanim yıktılar, lisanı sadelik mezhebini tesis ettiler. Fakat anadilimizin beklediği inkılâp şimdi başlıyor” (s. 73) sözleriyle Türk dili ve edebiyatındaki asıl yeniliklerin *Genç Kalemler* ile başladığını savunur.

Mehmet Ali Tevfik, “Yeni lisan” kavramını Christophe Colombus’un yumurtasına benzeterek, onu çağın bir keşfi olarak görür.

Fena bir tesmiye ile ‘Yeni Lisan’ dediğimiz düşüncenin feyizli bir ilham asıl Türkçeye bizi isal edecek sadık bir rehber olduğuna kaniyim. ‘Yeni Lisan’ ki pek basit ve iptidai bir nazariye olduğunu söyleyenler, onun müesses ve mürevviçleri lehinde bir şahâdette bulunuyorlar. Evet, Yeni Lisan pek sade bir keşif, tıpkı Christophe Colombus’un yumurtası gibi... (s. 73).

Turanlı’nın Defteri’ne göre yeni lisancılar ne düşünüyordu? Ne yapmayı amaçlamışlardı? “Sutur-(Satr) u Zâid Gibi...” (Gereksiz Satırlar Gibi) başlıklı yazısında da yeni lisancılardan “yeni” anlayışlarının içeriği hakkında bilgi verir.

Yeni Lisancılar ne diyorlar? Arapça ve Acemcenin nahvi, Türkçeye tahakküm ediyor. Bir memlekette sefaretlerin haiz olduğu “Haric ez memleket” imtiyaz ne kadar mantıksız ve garib ise Türkçede diğer lisanlara aid nahv (dil bilgisi) kaidelerinin meriyeti (geçerliliği) de o kadar acib ve idrake mugayirdir. Arabi ve Farisi kaideleriyle yapılan terkipler, atflar, tenvinler ve cem’ler bizim gölümüzde, bizim denizimizde ecnebilere aid bir ada mahiyetini haizdir (s. 73).

Lisanımızın Arapça ve Acemceden birçok kelimeler aldığını ve o kelimeleri atmak iktidarına malik olmadığımızı, ancak lisanımızın, haiz olduğu mass ve temsil kudretini serbestçe tatbik etmemiz gerektiği düşüncesindedir. Kısacası, “Müstear (mecaz anlamda kullanılan) bütün kelimeleri kendine has tecvide tabi tutmalı ve kendi sarf (kelime bilgisi) ve nahvinden başka hiçbir kaide tanınamalıdır” (s. 73-74)

Peki hepsi bu kadar mıdır? “Evet, yeni lisan bu esaslarda meknuzdur. Bu basit hakikatlere vasıl olmak için asırlarca beklemek lazım geldi ve bunların ammeye kabul

ettirilmesi için daha kim bilir ne kadar seneler geçecek!” (s. 74) derken Mehmet Ali Tevfik, yeni lisanın kabul ettirilmesini kolay olmayacağını farkındadır, eskiyi bırakıp yeniyi kabullenmenin yavaş yavaş, sindire sindire olacağı görüşü içindedir. Zira o seviyeye gelmek için asırların geçmesi gerekmiş ve yeninin oturması için de yılların geçmesi gerekecektir. Başta bir avuç insanla çıkılan yeni lisan yolculuğu meyvesini tam anlamıyla cumhuriyetle Latin harflerine geçişle verecektir, ancak o gün gelinceye dek de yeni lisancılar pes etmeyecek, Türkçenin yaygınlaşmasında etkin rol oynayacaklardır.

En başta da yüzyılların aruz geleneği terk edilip hece ölçücüne geçilerek, şiirde sade ve yalın bir dilin yanı sıra hece ölçüsü de rağbet görecektir. “Yeni Lisanın neticelerinden biri de millî inşâd tarzı, hece veznidir. Daima samiaya tabasbus (kulağı tırmalayan) eden idrak ve temyizi aldatan ve bundan daha fenası, anadilimizin kelimelerinden bazılarını asla kabul etmeyen aruz vezni artık son günlerini yaşıyor (s. 74).

Mehmet Ali Tevfik, Yeni Lisan hareketiyle birlikte hece vezninin çağın yazarlarınınca kullanılıp aruz vezninin yerine geçerek, edebiyatımızda hükümranlığını sürdüreceğinden umutludur. “Hece vezni, en saf ve samimi halk şairlerinin sanihalarına (düşüncelerine) mütalaa olmuştur. Bu kendisi lehinde büyük bir iddianamedir. Sonra Mehmet Emin, Gökalp gibi şairler aruz veznine açtıkları harpte muzaffer oldular, bu galibiyet hece veznini tedvic etti. (taçlandırdı) artık inşâd sahasında hükümdar olur.” (s. 74).

Fakat şu da bir gerçektir ki, gerek Tanzimat döneminde gerekse Servet-i Fünûn döneminde Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Rezaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid gibi yenilikçi şair ve yazarlarımız her ne kadar eskiyi bırakıp yeni bir edebiyat ya da yeni bir dil yaratmak isteseler de, tam anlamıyla eskiden kopamadıkları için, içerik bakımından yenileşmeyi başarabilseler de; dilde istenilen başarıya ulaşamamışlar; Arapça ve Farsçanın etkisiyle terkipli cümlelerin kullanımına devam ederek sanat yapma kaygısıyla ağır ve süslü bir dil kullanmayı sürdürmüşlerdir. Buna karşın Ahmet Mithat Efendinin halkın anlayacağı bir dil ile yazma girişimleri ise unutulmamalıdır. Yüzyılların verdiği alışkanlıklardan dolayı *Genç Kalemler*'de de bir süre eski terkipler devam edecektir, ancak Tanzimat'ta atılan yeni gelenek, daha bir sadeleşmiş ve eski alışkanlıklar biraz daha maziye gömülüp, yeniliklere daha fazla yer verilmeye başlanmıştır.

Mehmet Ali Tevfik, köklü değişimlerin hemen uygulanamayacağını, yapılması düşünülen yeniliklerin kolay olmayacağını farkındadır, ancak yine de kader arkadaşları gibi bir o kadar ısrarcı olacaktır.

“İhtimal ki ben de dâhil olduğum halde birçoklarımız daha bir müddet efail ve tefailden ayrılamayacağız; fakat bu merbutiyet (bağlılık), bazı köhnelik meftunlarının hâlâ “utufetlü efendim hazretleri” diye elkab (lakaplar) yazmakta devam etmeleri gibi garip bir itiyat bakiyesi olacak ve bir gün eriyip gidecektir. 10 Temmuzdan beri mir-i miranlık rütbesi ne ise bundan sonra aruz vezni de odur” (s. 74) diyerek kararlılığını gösterecektir.

Türkçenin yeniden doğuşu ve yeni lisanın başarıya ulaşacağı konusundaki ümitleri kadar; 90’ların Rus Harbi, Trablusgarp ve Balkan Harpleri sonucu Batılı devletlerin “hasta adam” olarak nitelendirdikleri Osmanlı devletinin parçalanma girişimleri sürecinde, bitti gözüyle bakılan Türk milleti için de içindeki umut ışığı hiç bitmeyen bu Türkçü fikir adamından *Turanlı’nın Defteri*’nin hemen hemen her sayfasında Türk gençliğini cesaretlendirici satırlar göze çarpar. “Türkiye Can Çekişmiyor, Yeni Doğuyor” (31 Ocak 1013) başlıklı makalesinde “Kalbimizde kutlu bir iman, genç ve sıcak bir mefkûre: “Biz diriyiz ve yaşayacağız” diyor. Tarihin hiçbir şahadeti olmasa yalnız bu hayata merbûtiyyet hissi, ati için belîğ bir zamandır (garantidir, güvencedir)” (s. 12) diyerek öldü sanılan bir milletin yeniden doğacağına olan inancı yüksektir.

Yine “Ezildikten Sonra” başlıklı yazısında gerçek Türkün kim olduğu, nasıl bir mizaca sahip olması gerektiği konusunda fikirlerini dile getirerek, olumsuzluklar karşısında sabırlı olmanın en büyük meziyetlerden biri olduğunu ve sabrın sonunun selâmete çıkacağına olanı çizer:

1255 (1839 Tanzimat Fermanına gönderme yaparak) senesinden şimdiye kadar memleketimizde tatbik edilen ıslahat ve şahit olduğumuz terakkiyat, 10 Temmuz inkılabı ve Trablus Muharebesi, Osmanlı Türkleri lehinde belagati gayrı kabil-i inkâr bir iddianamedir. Sahillerin müfsid havasını teneffüs etmeyen Türkün seciyesi, bütün dünyanın en feyyaz mizaçlarından biridir. Hakiki Türk, hayatını istihfaf eder; bunu fedakârlık hissine tahvil etmek kolay değil midir? Hakiki Türk azla geçinir; bu kanaatkârlık sanat ve ticaretin esasını teşkil eden fikrî tasarrufa inkılap için yalnız küçük bir terbiye-i hissiyeye arz-ı ihtiyaç eder. Hakiki Türk sabırdır, sabır. İşte bir say ü faaliyet aramanın en güzel sermayesi! (s. 19-20)

Mehmet Ali Tefik Yükselen, Türk milletine olan sevgisini, inancını ve güvenini, yüreğinde susturamadığı millî hislerini şu dizelerde özetler:

Gayzınla sar cerihanı, ey milletim, büyü;

Geçmiş zamanı yad eyle azmin kırılmasın:

Âti senin, silah ki âid zafer yarın! (s. 20)

Sonuç ve Değerlendirme

Mehmet Ali Tevfik; *Turanlı'nın Defteri*'nde Türk tecvidi, Türk nahvi ve Türk veznini lisanımızın nasıl bir Türkçe olacağı konusunda kat edeceği yolda en mühim merhalelerinden biri olarak görür. Bize bu üç esası getiren olgunun “Yeni lisan” olduğunu vurgulayarak; nasıl siyasi platform, binlerce taraftar buluyorsa, yeni lisan da o kadar taraftar bulabilecek ve millî mefkûre hak ettiği değeri bulacaktır (s. 75) sözleriyle temeli Selanik'te atılan “yeni dil” anlayışını gönülden destekleyecektir.

“Onu (dilimizi) güzelleştirmek ve eski mahiyeti kendisine iade etmek için bayrak açanlara bütün kuvvetimizle muzahir (destek) olmalıyız” (s. 75) diyen M. A. Tevfik, Türklerin şefkatli bir millet hâline gelmesi, ırkdaşlarımızın hakikatleri, idrak edebilmesi, mukaddes ve aziz bir gaye için yeni lisanın kaçınılmaz olduğunu; hece vezni gayesiyle yeni dili müdafaa etmemiz gerektiğini savunur. “Kendi hesabıma ben yeni lisancılara biz mukavvi (kuvvetli) ıslahatçılara saflarından müeyyiden ayrılmak azmiyle iltihak ediyorum” (s. 75)

Öte yandan 8 Mart 1914 tarihinde yazdığı “Lâyemut Polonya” başlıklı makalesinde edebiyatımızın Hamidlerden, Namık Kemallerden itibaren yavaş yavaş Türkleştiği gerçeğini dile getiren *Genç Kalemler*'in yakın destekçisi, *Turanlı'nın Defteri*'nin sahibi; Ziya Gökalp'ın “Kızıl Elma” destanını örnek olarak göstererek; “Şehbal (Hüseyin Sadettin'in on beş günde bir çıkan gazetesi)'in son nüshasında gördüğüm “belagat” henüz malik olmadığımız bir şekli-nazmı ve inşâdı edebiyatımıza ilhak ile onun taravetini arattırdı.” (s. 28) diyerek yeni lisan hareketinin edebiyat sahamızda açtığı yeniliklerin hiç de az olmadığını, edebiyatımızın seyrinin *Kızıl Elma*'larla güçlendiği, başkalaştığı mesajını verir.

Zira *Turanlı'nın* yazarının kendisi de, bu eserini örneklerde de görüldüğü gibi, yalın, açık, sade ve anlaşılır bir dille, mümkün olduğunca Osmanlıca terkiplerden uzak kalarak, yeni lisanın özüne uygun bir dil ile kaleme alır ve yeni lisan hareketine ve Türklük mefkûresinin ilerlemesine hem yazıları hem de konferanslarıyla⁵ destek olur.

“İkinci meşrutiyet devrinde edebiyat hayatına girmiş ve yeni lisan taraftarları arasında katılmış bilhassa Fransızca'yı çok iyi bilmesiyle ve *Turanlı'nın Defteri* isimli eseriyle ve *İntikam Şiirleri* ile edebiyat tarihinde bir yer edinmiş mefkûreci isimlerden biri olmuştur” (Birinci, 2010: 199).

⁵Mehmed Ali Tevfik'in verdiği konferanslar içerisinde millî duygulara hitap eden en tanınmış olanları “Hindistan ve Türkler” (*Genç Kalemler Dergisi*, üçüncü cilt,30-31 Mart 1912, s. 97-127) ile “Yeni Hayat: Manevi Yurt” (*Genç Kalemler Dergisi*, 3. Cilt, 10 Mayıs 1912, s. 177-189) simli konferanslarıdır.

Türklük mefkûresi üzerine yazılan *Turanlı'nın Defteri*'ndeki en ilgi çekici makalelerinden birisi 1. Balkan savaşı (8 Ekim 1912 - 30 Mayıs 1913) akabinde Edirne'yi kaybedişimiz üzerine 7 Temmuz 1913 tarihinde kaleme aldığı "Milliyetin Zırhı: Hafıza" (s. 110-118) başlıklı 18. yazısıdır. "Evet, biz Türkler, Şarki (Doğu) Rumeli'nin ilhakını vukunun ertesi günü unutmasa idik şüphesiz bugün Makedonya ve Edirne'yi kaybetmezdik! Türk'ün mazisi yine kendi dimağında gark ve nâ-bûd (batıyor ve yok) oluyor! İşte en hail hakikat, işte en elim facia, işte millî felaket!" (s. 111) diyerek tarihine, geçmişine, benliğine, milliyetine ve kimliğini sahip çıkmayanların, bir gün tarih sahnesinden silineceği endişesini dile getirir. Kaybedilenleri kazanmak için de sadece konuşmanın işe yaramayacağını, asıl önemli olanın icraat olduğunu savunarak, dönemin gençlerinin millî hislerine tercüman olmaya çalışır. Çalışmamızın sonunda sözünü ettiğimiz makalenin tam metnini Osmanlıcadan yeni harflere aktararak Mehmet Ali Tevfik Yükselen'in anısına burada yer vermek istedik.

Makalesinde de görüleceği gibi, Türklük mefkûresi etrafında gelişen düşünceleri olabildiğince sade ve anlaşılabilir bir Türkçe ile "Yeni Lisan"ın ruhuna uygun sözcüklerle ifade edilmiştir. Öyle ki "Bazı lütufkâr adamlar ana dilimize "Osmanlıca, Lisan-ı Osmanî" (s. 111) unvanını vermişler" diyerek yeni lisan hareketi öncesini karanlık bir mazi olarak tasvir eden Mehmet Ali Tevfik Yükselen; Türklüğün, Türk dilinin ve Türklük şuurunun yok edilmeye çalışıldığının endişesini taşır; ancak gençlerden ümitlidir. Zira "Türkiye Can Çekişmiyor, Yeni Doğuyor" adlı makalesinde düşmanların Trablusgarp ve Balkan muharebeleriyle Türk ulusuna kurduğu kumpaslara karşı dimdik ayakta olduklarını, öldü sanılan Türkiye'nin tam aksine doğuşunun müjdesini verir. Pierre Loti'nin "Can Çekişen yahut Muhtasar Türkiye" (1913) adıyla yazılarını bir arada topladığı kitabında, Türkiye'nin ölüm fermanını ilan edişine karşılık; yazdığı bu makalede bunun hiç de böyle olmadığını altını çizer ve "Türkiye can çekişmiyor! Yok, Türkiye yeni doğuyor!" (s. 10) diyerek tepkisini dile getirir.

Bizim için "öldü!" dediler, tabuta koydular, mezara götürdüler. Fakat yine ölü değiliz, yine ümit varız, yine inanıyoruz! Düşmanların etrafımızda tertip ettiği şu "kald" bize yeis değil ancak çılgın olduğu kadar feyizli bir azap ilham ediyor. Dışlerimiz gıcırıyor, kollarımızı zapt edilemez bir hareket vuslat istidat ve ihtiyacı titretiyor. Bir ölüde bu hissiyat medd ü cezri var mıdır? Türk ırkının muhteşem mazisi, bütün kıtalarla (savaşlara) rağmen mehabetini muhafaza eden kudret adediyyesi, hiçbir iftiranın izale edemediği kabiliyeti istikbal hakkındaki imanımızın sehpa-i istinadıdır (s. 11).

MİLLİYETİN ZIRHI: HAFIZA

“Milletler için ölümün başlangıcı unutmaktır.”

Yunanilik’in hararetli dost ve müdafaalarından “Gaston Dusan” geçen gün Atina’dan bir gazeteye gönderdiği mektupta Yunaniler (Yunanlılar) tarafından ihraz (kazanılan) edilen son muzafferiyetleri tadat (sıralıyor) ve bunun esbabını (sebebini) tafsil ediyor. Sonra gayet mühim ve gayet doğru bir müşahedesini anlatıyor: “Hafıza Yunanilerin millî faziletlerinden biridir. Yunaniler hiçbir şey unutmazlar. İşte onları birçok hallerde en müthiş musibetlerden kurtaran şey budur yani hafızadır.”

Öyle zannediyorum ki Fransız muharririnin müspet olan bu ifadelerine tamamıyla menfi bir mahiyet verilirse, yani “Türklerin millî noksanlarından biri de hafıza yokluğudur.” denilirse, Türkler hakkında doğru bir hükme asdar edilmiş (varılmış) olur.

Geçenlerde bir Avrupalı dostum “Fransa’nın 1871 Muharebesinden beri ikinci defa küçülmemesi yani, yeni bir kıta uzv-i amiliyesine (toprak kaybına) uğramaması, mülhak (sonradan katılan) vilayetlerini, Alsace-Lorraine’i unutmamasından ileri geliyor.” diyordu. Evet, biz Türkler, Şarki (Doğu) Rumeli’nin ilhakını vukunun ertesi günü unutmaya idik şüphesiz bugün Makedonya ve Edirne’yi kaybetmezdik!

Türk’ün mazisi yine kendi dimağında gark ve nâ-bûd (batıyor ve yok) oluyor! İşte en hail hakikat, işte en elim facia, işte millî felaket!

Türk tarihi baştan başa hafızasızlıkla, bir şahıs nezdinde lakaydıane telakki edilebilen, ve fakat bütün bir kitleye muzaf (bağlı) olunca insanın idrakini sarsan bu müthiş sakatlık veyahut kusur ile doludur. Yine bu sütunlarda esasen Türk olan Bulgarların nasıl korkunç bir süratle Slavlaştığını izah etmiştim. Hindistan ve Osmanlı Türkleri de hüsrânımızı intaç eden bu unutkanlıkta pek ileri gittiler.

Hakan Babür, Hindistan’ı fethettikten sonra en güzel rolünü oynadığı muhteşem destanları ahlafa yadigâr (haleflerine bırakmak) için bir kitap yazmağa karar vermiş, Aşına olduğu dillerden Türkçeyi tercih ile milliyetperverliğinin kuvvet ve metanetini fiilen göstermişti. Fakat, heyhat! Babür’ün hafitleri Türklüğü o kadar unuttular ki, iki yüz sene sonra onlar Acem değilse bile herhâlde “gayri Türk” oldular.

Evladı olduğumuz Osmanlı Türkleri, Hint Türklerinden bu vadide aşağı kalmadılar. Herhâlde bütün manasıyla Türk olduğuna şüphe etmediğim Ertuğrul’dan yüz sene sonra doğanlar da millet ne kadar zayıflamıştı, burasını bilmiyorum. Fakat bundan beş sene evvel, yalnız beş sene evvel Türkiye’de Türk olarak hiçbir şey kalmadığına teessür ve hicranla yemin

edebilirim. Yüz bin Türkte bir tane tesadüf edilen Orhanlar, Turhanlar istisna edilirse bir Türk adı yoktu. Bazı lütufkâr adamlar ana dilimize “Osmanlıca, Lisan-ı Osmani” unvanını vermişler, Türkleri son milliyet nişanesinden ayırmak gibi bir iyiliği de onlardan diriğ etmemişlerdi (esirgememişlerdi)!

Bu karanlık maziyi yâd etmekten maksadım, şimdiki millî şuurun kıymet ve hamiyetini ispattır.

Türkler kendi kendilerini bildiler. Asırlardan beri bütün manasıyla bir “millet” hâlinde yaşayan kavimler için ne kadar naçiz olursa olsun bu neticenin, yani millî şuurun Türk ırkı nezdinde en parlak muzafferiyetten,- ne diyorum?- beş altı imparatorluk teşkilinden büyük ehemmiyeti vardır.

Bizde millî şuurun uyanması hafızasızlıktan, bu “küçük ölüm”den kurtulduğumuzu gösterir. Fakat acaba yeni doğan “hafıza”mız tabii bir tekâmüle mazhar olur mu? Yine unutuyor muyuz, yoksa dimağımızın telafif (büklümleri) ve tarici (çıkıntıları) arasına sıkışan hatıralar var mı?

Milliyetperverliğin atisi nokta-i nazarından hayati bir mahiyeti haiz olan bu meseleye bugün müspet bir cevap vermek cesaretini kendimde buluyorum ve diyorum ki: Türklerde, hiç olmazsa Türklerin bir sınıfında bir hafıza tesis etti, metaneti hakkında hüküm verilecek kadar bir zaman geçmeyen nevzad bir tahattur hassesi, dört yaşında bir çocuğa has bir hafıza başlangıcı...

Bu iddianın ispatları her gün gazeteye dilber ve bedbaht Rumeli hakkında gelen mektuplar ve mersiyelerdir. Karilerimizin (okuyucularımızın) bir kısmı, ilhakın bütün hicranını derin bir surette his etmekle beraber, bunu diğer arkadaşlarına da tattırmak, duyurmak istiyorlar ve bize çok kere müheyyiç tasvirlerini açıyorlar.

Karilerime o mektup yığınınından birkaç numune göstereceğim. Beni kıymettar bir teşvik ve iltifatıyla minnettar eden bir karim (okuyucum) “Sevgili Rumeli” hakkında düşündüklerini yazıyor:

“Bütün matbuat Rumeli için ebedî birer sütun-ı mahsus ayırmalı ve vatanımızı kurtarıp intikamımızı alıncaya kadar Rumeli’de geçmiş ve geçecek hadiselerin, ika edecek (meydana gelecek) zulümlerin, kahırların, en küçük ve gizli nüktelerini bile öğrenmeli ve günü gününe kemal-i ehemmiyetle kaydetmelidir. Bundan başka Bulgarların Makedonya için yazdıkları kitaplara, mesabe-i kıraat kitapları yazanlara ve yine Rumeli hakkında milli bir marş tanzim eden sanatkâra maarif nezareti mükâfatlar vaat etmeli ve seçilen kıraat kitabı mutlaka mekteplerde okutturulmalıdır...”

Ordumuzun bir muhterem zabıtından aldığım güzel bir mektupta hemen aynı tasavvura tesadüf oluyorum:

“Yirmi üç sene evvel Mekteb-i Harbiye sınıflarında (Sen Asker Olacaksın!) ünvanlı Fransızca bir kitap okumuştum. Eserin ilk sahifesinde bir resim vardı: Alsace-Lorraine vilayetlerini siyah çizgilerle gösteren bir harita üzerinde talebesine ders veren muallim, elindeki değneği o matemi siyahlığa dayamış olduğu halde, Fransız sübyanına her an kabil-i infilak bir maneviyat vermeğe çalışıyordu. Zikrettiğim kitabın diğer bir sayfasında 1870-1871 Seferi esnasında Almanların askeri kablolarını kesen bir Fransız’ın Divan-ı Harp huzurunda mahkeme olunurken kemal-i sürur ile:

“Ben Fransız’ım vazifemi ifa ettim!” diye bağırıldığını tasvir ediyordu.

Bu eser ser-â pa (bastan aşağı) Fransa’nın kaybettiği vilayetleri unutturmamak için yazılmıştı.

Bize de bu tarzda bir eser lazım. İptidai mekteplerimizin ilk sırasından, sunuf-ı aliyemizin son sıralarına kadar kemal-i hürmetle okunacak olan o kitap Kütüb-ü Semaviyye’imizden sonra en mukaddes kitabımız olmalı, her eve girmeli. Her köyde Âşık Garip divanları yerine bu kitap okunmalı.”

Genç bir kari’m şu ümit ve azimle dolu satırlarda hiçbir şey unutmadığını bağıra bağıra anlatıyor:

“Ey Türk gençleri! Salib’e (Haç’a) mensup olanlar, onun yani haçın girdiği yere Hilal’in avdet edemeyeceğini iddia ediyorlar. Fakat, hayır! Hilal tekrar kalkacak, ihtimal ki yine birçok elim sukutlara uğrayacak. Fakat nihayet kendi makamına kaim olan Salib’i mağlup ederek kovacaktır! Bir gün hilali, yine gasp edilen camilerimizin (üstünde), Sultan Selim’in, Kasımiye’nin ve Hortacak Kayasında göreceğiz! Bu mesut zamanın hululünü bir an evvel görmek için—ey Türk gençleri!- ne lazımdır bilir misiniz? Nihayetsiz bir ümit, kavi bir azim!”

Diğer bir mektupta güzel bir teklif var:

“Anadolu’da yeni inşa edilen veya edilecek olan bütün köyleri Rumeli’de kaybettiğimiz şehir ve kasabaların namlarıyla tevsim etmeliyiz. Edirne, Manastır, Langaza, Dedeagaç ilh (vs.)... köyleri daima bize onları hatırlatmalı ve bu güzel yerlerden feragat etmediğimizi herkese anlatmalıdır.”

Bu bahse hitam (son) vermeden evvel bugün otuz yaşını geçen bir müteehhil (evli) arkadaşımın derin bir hicran içinde bana irat ettiği şu müheyyiç suali de unutmamalıyım: “Kardeşim, bugünlerde bir çocuğum olacak... Acaba ismini “Edirne” koysam olur mu?”

Rumeli hakkında gösterilen bu heyecanlı merbutiyet (bağlılık), hiç şüphe yok ki, Türklüğün istikbali için ümit verici bir nişanedir.

Mamafih hakiki bir sevinçle telakki ettiğim bu tezahürler karşısında dimağım yine bir düşünce ile sabit bir fikir ile muzip idi. Kendi kendime diyordum ki:

Teklifler çok müheyyiç, çok güzel, fakat hep diğerlerinin himmetine muhtaç tasavvurlar, sırf zihni niyetler, fiile munkalip olmayacak meramlar... Bunlar neye yarar? Ne zaman bir fiile, yapılmış bir işe, kavlin gayrı bir şeye müsadif olacağım?"

Günler geçiyor, masamın üzerinde güzel tasavvurları havi mektup yığını gittikçe yükseliyor, fakat o kadar tatlı bir intizar ile o kadar derin bir heyecanla beklediğim şey, “yapılan bir işi hikâye eden mektup” gelmiyordu... Nihayet dün sabah masanın üstündeki evrakı karıştırırken bir zarf gördüm, küçük, çok bir şey vaat etmeyen bir zarf... Artık nazarımda bir garip mukaddesat intisap o zarftan çıkan mektubu işte buraya naklediyorum:

“Muharrir bey efendi,

Biri erkek biri kız iki yavrum var: Sadi ve Pakize. Kızım on bir yaşında, oğlum sekizine yeni girdi. Çocuklara bütün bu harp devam ettiği müddetçe hezimetlerimize dair hiçbir şey söylememiştim. 18 Mayıs'ta, sulhun akdedildiği gün, artık felaketlerimizi onlara telkin etmek bence mukaddes bir vazife hükmüne girdi.

Evvela Sadi'yi yanıma çağırdım. Kendisini geçen sene yani harpten evvel, evvela Edirne'ye sonra Selanik'e götürmüştük. Felaketlerimizi oğluma anlatmak için hafızasındaki güzel hatıralara müracaattan başka çare görmedim. Dizlerime oturttuğum Sadi'ye dedim ki: “Hani oğlum! Geçen sene seninle şimendifere binmiştik... Edirne'ye gitmiştik... Orada tavuk ormanına götürmüştüm. Kardeşin Pakize ile oynamıştın. Sonra hani orada güzel erikler görmüştük? Ben sana alıvermişim. Sen de onları yemiştin. Hani seni Sultan Selim'e götürmüştük. Oradaki şadırvanda ters laleyi göstermişim...” Hülasa Edirne ve Selanik seyahatinin Sadi için latif olan bütün tafsilatını kendisine hatırlattım. Ben “hani...” ile başlayan cümlelerimi bitirdikçe, o muttasıl (aralıksız): “Evet ben baba” diyor. Ve benim unuttuğum hatıraları kendisi ilave ediyordu. Epeyce uzun süren bir muhavere sonra rakiki tahrik eden bir sesle dedim ki: “İşte yavrum... Bütün o yerleri şimdi bizden aldılar... Artık oraları bizim değil... Bir daha oraya gitsek bizim ayağımızı kırarlar...” Ben böyle devam ederken Sadi'nin çehresindeki alaime dikkat ediyordum. Bir dakika geldi ki küçük yavrum boğulur gibi oldu ve nihayet hıçkırıklar başladı...

Baba oğul ikimiz gözyaşlarımızı birbirine karıştırdık, uzun müddet ağladık...

Kızım Pakize'ye felaketimizi telkin daha kolay oldu. Ona harpten, hezimetimizden ve nihayet zayi ettiğimiz yerlerden aynı samimiyetle, fakat daha vazıh bir lisanla bahsettim. Kızım kardeşi gibi ağlamadı. Fakat anladım ki onun küçük kalbinde de bir inkılap oldu Bir ateş yanmağa başladı.

Şimdi oğlum Sadi küçük sandalına “Edirne” ismini verdi. Her gün “Bey baba ben amiral olacağım... Düşmanların gemilerini batıracağım...” diyor ve sandalına binip kürek çekmekle meşgul oluyor. Kızıma gelince: Bütün bebeklerine siyah bir tül giydirdi- onların bile matem tutması lazım geleceğine kail olan Pakize eski şetaretini, kahkahalarını bıraktı. Şimdi sanki bir kabahat yapmış gibi sessiz, sedasız oturup kalkıyor.

Muharrir beyefendi, size bu ehemmiyetsiz şeyleri anlatmaktan maksadım Rumeli'yi unuttuğumuza dair olan zehabınızın adem-i sıhhatini ispattır. Baki ihtiramat (hürmetler) efendim.

Ne dil-firib itiraz, ne müheyyic tekzib!

24 Haziran 1329 (7 Temmuz 1913)

Kaynaklar

- BİRİNCİ, A. (2010). *Tarihin Alacakaranlığında*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- _____, A. (Kasım 2007). Mehmet Ali Tevfik Yükselen. *Türk Yurdu*, cilt 27, sayı 243, 58-62.
- POLAT, N. H. (2003). II. Meşrutiyet Devri Türk Kültür-Edebiyat ve Basın Hayatının Bir Yansıtıcısı Olarak Rübap Dergisi. *TÜBAR-XIV*, Güz, 7-41.
- SEVGİ, A., ve ÖZCAN, M. (2005). *Prof. Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*. Konya: Tablet Kitapevi.
- YÖNTEM, A. C. (1941). Eski Bir Türkçü: Mehmet Ali Tevfik. *Cumhuriyet*, nr. 6167, p. 2.
- YÜKSELEN, M. A. (1330-1914). *Turanlı'nın Defteri*. (BDK-MİL-ÖZEĞE; 21330), İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.